

УДК 327:167

КОНЦЕПТУАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ НАЦІОНАЛЬНОЇ І МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Волошенко І. О.

Аспірант кафедри країнознавства Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник: доктор історичних наук, професор Дорошко М. С.

Анотація. Статтю присвячено аналізу основних підходів до вивчення проблеми безпеки із застосуванням теорій міжнародних відносин. Зокрема з'ясовано підходи до розуміння таких категорій як «національна» і «міжнародна безпека», їх зв'язок і особливості.

У історичній тенезі визначено особливості досліджень безпеки такими теоретичними школами як реалізм, неореалізм, інституціоналізм, неомарксизм тощо. Визначено зв'язок між поняттями національної безпеки і національний інтерес. Досліджено вплив міжнародної системи на безпеку, а також проаналізовано вплив невійськових факторів на безпеку як окремих суб'єктів міжнародних відносин, так і всієї системи загалом.

Проаналізовано теоретичні концепції безпеки, які суттєво вплинули на розвиток дослідження безпеки у сучасній політології. В першу чергу мова йде про теоретичні концепції Б. Бузана і О. Уевера, які ввели поняття «комплекс безпеки», і аналізують як його внутрішні умови, так і зовнішні фактори, що мають на нього вплив. Також дано характеристику таким концепціям як «спільнота безпеки» і «однополярний світ».

Ключові слова: національна безпека, національні інтереси, баланс сил, загроза безпеці, міжнародна безпека, комплекс безпеки, спільнота безпеки, однополярний світ, реалізм, неореалізм, інституціоналізм, неомарксизм, конструктивізм.

Постановка проблеми. Проблема безпеки, як предмет наукового пізнання, є багатовимірною, а дослідження національної безпеки перетворилося на самостійну галузь науки. Погляди на безпеку як явище суттєво відрізняються. Причини наявних розбіжностей із приводу безпеки – подвійного роду. Вони зумовлені різними уявленнями про те, яка безпека (у яких межах і за якими параметрами) потрібна державі. Інша причина – різне тлумачення самого поняття «безпека». Тому визначення змісту поняття «безпека», її виміри на сучасному етапі розвитку держави і суспільства належать до актуальних питань політичної теорії і практики.

Мета статті – Трансформація світової системи на зламі тисячоліть, поява нових загроз і небезпек як на локальному так і глобальному рівнях вимагає переосмислення основних підходів до розуміння безпеки, її аналізу. Основними завданнями автора є аналіз найбільш впливових теоретичних підходів у сучасній політичній науці до вивчення безпеки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням різних аспектів безпеки займаються такі українські вчені як В. Барков, І. Бінько, А. Гальчинський, В. Горбулін, О. Данілюк, О. Додонов, В. Копійка, В. Косевцов, А. Лушик, В. Манжола, І. Мінгазутдінов, М. Панов, С. Пирожков, Б. Парахонський, Г. Перепелиця, В. Селіванов, А. Яцик. Дана тема становить науковий інтерес і для російських дослідників О. Богатурова, К. Гаджієва, П. Циганкова, М. Хрустальова. Однак, безсумнівно, найбільш важливими для дослід-

ження проблем безпеки стали роботи західних вчених, таких як Б. Бузан [18; 19], Г. Девен [15], Р. Кеохейн [8], Т. де Монбріаль [5], Г. Моргентау [4], Д. Най [8], О. Уевер [16], К. Уолтц [7], С. Хоффманн [11].

Основні результати дослідження. Національна безпека визначається, як система державних та суспільних гарантій, що забезпечують стабільний розвиток нації, захист базових цінностей та інтересів, джерел духовного та матеріального добробуту від зовнішніх і внутрішніх загроз.

В сучасних умовах розуміння національної безпеки майже в усіх країнах (за винятком тих, в ідеології і політиці яких національна ознака не є вирішальною, більше того, національне має другорядне значення по відношенню до класового і інтернаціонального, наприклад, в КНР, КНДР) допускає розширений підхід і має на увазі під цим поняттям стан захищеності життєво важливих інтересів не тільки особистості й суспільства, але й держави від внутрішніх і зовнішніх загроз реального і потенційного характеру. Тобто конкретно в національній безпеці виділяються три рівні безпеки: особистості, суспільства і держави; їх місце і роль динамічні і визначаються характером суспільних відносин, політичним устроєм і ступенем внутрішніх і зовнішніх загроз [1, с. 74].

З іншого боку, термін «національна безпека» є багатоаспектним і багатозначним. Багато сторін життя особистості, суспільства і держави можна розглядати під цим кутом зору. Як підкреслює К. Гаджиев, національна безпека в широкому розумінні – «це забезпечення всім громадянам держави нормальних умов для самореалізації, захист їхнього життя, свободи і власності від посягань з боку окремої людини, організації або самої держави. Зрозуміло, економічний, соціальний, моральний стан суспільства, внутрішньополітична ситуація в країні не можуть не позначатися на здатності держави відстоювати свої інтереси і відповідно на стан його безпеки» [2, с. 354]. Така багатосторонність національної безпеки дозволяє класифікувати її види і говорити про безпеку або про гарантії прав і свобод особистості (громадянина), про суспільну, економічну, екологічну, військову, політичну, інформаційну, соціальну, культурну, демографічну, енергетичну, продовольчу та інші види безпеки.

Багатостороннє розуміння національної безпеки показує, що нею займається не тільки силові структури, а всі органи і структури державної влади та управління. Так, майже у всіх державах функціонують Ради національної безпеки, які покликані координувати діяльність всіх державних органів, що забезпечують національну безпеку. Основні теоретичні погляди держав на національну безпеку, як показує практика більшості держав, затверджена у вигляді концепції як офіційно прийнятої системи поглядів і відповідних заходів щодо її забезпечення. Головною умовою при розробці такої концепції є врахування універсальних і загальноприйнятих у всьому світі стандартів і компонентів національного інтересу та національної безпеки, оскільки найвідомішим підходом до поняття «національна безпека» на сьогодні є підхід американських авторів теорії «національних інтересів». Цей підхід першим запропонував соціолог У. Ліппман, який вважав доцільним і виправданим визначити національну безпеку в категорії національного інтересу. Він писав, що «держава перебуває у стані безпеки, коли їй не доводиться приносити у жертву свої законні інтереси ...» [3].

Існують й інші підходи до розуміння національної і міжнародної безпеки, які різняться як за часом створення, так і за своєю суттю. Після Першої світової війни, у міжвоєнний період, коли проблема безпеки отримує міжнародне значення, виникає цілий ряд концепцій у цій галузі, у тому числі концепція колективної безпеки в рамках Ліги Націй, відмови держав від війни як засобу національної політики, загального роззброєння. Ви-

знання цих концепцій як політичними лідерами, так і дослідниками було характерним для періоду стабільності в міжнародних відносинах.

Своєрідним їх «крахом» стала Друга світова війна. Після її завершення розвиток дисципліни міжнародних відносин помітно прискорюється. Одним з важливих імпульсів для зміцнення однієї з головних її течій у другій половині ХХ століття – політичного реалізму – стає критичне осмислення концепцій безпеки, що існували в 1920-30-ті рр. Ці концепції розцінюються як ідеалістичні. Їм протиставляється теза про те, що «міжнародна політика є боротьба за владу (міць)» [4]. У свою чергу, критикуючи реалізм, в тому числі його аналіз поняття безпеки, інші напрямки теорії міжнародних відносин розробляють власні варіанти його інтерпретації. У цілому, можна констатувати, що поняття безпеки, яке розглядається в даній статті, займало одне з центральних місць в процесі розвитку всієї дисципліни міжнародних відносин у другій половині ХХ століття.

Поняття безпеки в «класичному» реалізмі виходить з базових принципів цієї теорії, засновник якої Г. Моргентау зазначає: «На що б не була спрямована політична діяльність держави, яку б форму не приймали її інтереси в своєму остаточному вигляді вони все одно будуть представляти собою боротьбу за могутність» [4, с. 29]. Під безпекою реалістами розуміється незагрозливий стан, досягнення якого є «об'єктивно» існуючим національним інтересом, здійснюваним за рахунок могутності держави.

Розвивається дослідниками-реалістами і таке поняття як «дилема безпеки». Його суть полягає в тому, що чим більшої безпеки домагається для себе одна держава, тим менше її у інших. Інакше кажучи, «абсолютна безпека однієї держави обертається абсолютною небезпекою для інших» [5, с. 222]. Для реалістів основними причинами виникнення «дилеми безпеки» були постійна загроза війни і специфіка засобів забезпечення безпеки – озброєння. Англійський дослідник Е. Карр підкреслював: «Кожен акт держави, у своєму силовому аспекті, спрямований до війни як до засобу порятунку ...» [6, с. 139-140].

Безпека для реалістів – це, перш за все, політична безпека держави, що забезпечується за рахунок її могутності. Серед компонентів могутності провідне місце займають ресурси, пов'язані з військовими можливостями держави. У міжнародному відношенні головним інструментом, що забезпечує безпеку, вважається баланс сил.

Серйозну модифікацію концепт безпеки отримує в рамках неореалістичної течії або структурного реалізму. Однією з ключових робіт для даного напрямку є книга К. Уолтца «Теорія міжнародної політики». Уолтц відзначає, що існуючі теорії міжнародних відносин прагнуть пізнати ціле через його частини. Такий підхід не дозволяє побачити справжні пружини міжнародної політики, які знаходяться, вважає автор, на рівні системи міжнародних відносин [7, с. 18-19].

Безпека держави залежить не від його власних дій, а від загального стану системи, її рівноваги та збалансованості. Однією з ключових характеристик міжнародної системи є характер її полярності. У цілому, Уолтц говорить про два типи: багатополярну і біполярну системи. Чим менша кількість полюсів в системі, тим вона потенційно стабільніша і тим легше її учасникам домовитися з окремих питань [7, с. 136]. У даному контексті змінюється і точка зору на поняття «балансу сил». Неореалісти вважають, що баланс сил не є варіантом свідомої і цілеспрямованої політики однієї з держав, це закономірний стан системи, що є наслідком двох вимог: анархічного устрою та існування держав, що прагнуть вижити. Стосовно засобів забезпечення безпеки, Уолтц, в цілому близький, «класичним» реалістам: акцент робиться на військово-політичних та економічних можливостях.

Перший напрямок критики реалізму домінував в інституціоналізмі. Дослідники Р. Кеохейн і Дж. Най вважали, що стан анархії у міжнародних відносинах істотно модифі-

кується в ході розвитку атрибутів так званого «комплексу взаємозалежності». Серед його елементів вони виділяли: розвиток численних каналів зв'язку, які зачіпають різних суб'єктів міжнародних відносин; відсутність ієрархії міжнародних проблем; зменшення ролі військової сили [8, с. 199-215]. Кеохейн і Най писали: «Баланс між силовими теоріями і національною безпекою погано пристосований до аналізу проблем економічної і екологічної взаємозалежності. Безпека в традиційному трактуванні, ймовірно, не є принциповим питанням, з яким стикаються уряди» [8, с. 326].

Інституціоналісти часто розглядають проблему безпеки крізь призму ідеї збільшення взаємозалежності держав. Ситуація взаємозалежності трансформує умови існування проблеми державної безпеки, роблячи її менш залежною від військово-політичних чинників, хоча їх ключова роль не зникає. При цьому аналіз безпеки в умовах взаємозалежності вимагає розширення даного поняття за рахунок включення до нього нових проблем, вирішення яких неможливо ізольованою дією окремого суб'єкта. Розвиток міжнародних інститутів змінює саме поняття могутності як основи забезпечення безпеки. Вирішення політичних питань у рамках міжнародних організацій дозволяє більш слабким державам отримати нові ресурси для забезпечення своєї безпеки за рахунок так званої «політики зчеплення» в рамках міжнародних інститутів [9, с. 24].

Представники інших неоліберальних течій роблять акцент на нових аспектах існування проблеми безпеки. Так Е. Луард вважає, що саме поняття «національної безпеки» застаріло, відтепер, на його думку, мова йде про інтернаціоналізацію проблеми і вихід на перший план поняття «міжнародна безпека» [10, с. 41]. У цьому контексті неоліберали шукали різні варіанти поліпшення міждержавної комунікації та зміщення акценту на сприйняття однією державою іншої як загрози. На думку впливового американського дослідника С. Хоффманна, цьому процесу може сприяти посилення міжнародного права. Воно є інструментом міждержавної комунікації, своєрідною загальною системою посилення, що полегшує діалог і сприяє переведенню потенційних конфліктів в дипломатичне, а не силове русло [11, с. 114-119].

Неоліберали пропонували також нові моделі для аналізу механізму прийняття рішень у сфері безпеки. Зокрема, Г. Аллісон трансформує поняття національний інтерес, яке розглядалося реалістами як рушійна сила політики. Його позиція полягає в тому, що «міжнародна політика держави є рівнодіюча постійної боротьби, узгодження і компромісу інтересів бюрократичної ієрархії та окремих владних структур, цивільної та військової систем суспільства, різних політичних партій і професійних груп тощо» [12, с. 107]. Ці загальні положення отримали відображення, зокрема, у концепції «кооперативної безпеки». Головне для даної концепції – узгоджені заходи держав по запобіганню накопичення засобів навмисної, організованої агресії.

На прикладі даної концепції видно відхід від реалістичного розуміння безпеки, перш за все, як незагрозливого стану; спостерігається відхід від «статичного» бачення безпеки до «інструментального» підходу. Як зазначає П. Циганков, «таке розуміння безпеки залишає в тіні, часом недооцінює, а в деяких випадках і зовсім ігнорує її значення як сукупності заходів для забезпечення незагрозливого стану» [13, с. 321]. У концепції «кооперативної безпеки» ключовим, навпаки, якраз і є пошук і забезпечення заходів щодо досягнення безпеки.

У ряді інших напрямків теорії міжнародних відносин (передусім, у конструктивізмі і «французькій соціологічній школі») особливе місце зайняла критика методології реалізму, в тому числі в питаннях безпеки. Їх представники підкреслюють роль цінностей і установок у процесі вироблення політичних рішень, а також вважають, що реалісти звужують проблемне поле поняття безпеки.

Французький дослідник Т. де Монбріаль, зокрема, підкреслював, що у світлі зростання взаємозалежності держав, краху СРСР і мондіалізації, необхідно розширити поняття безпеки, щоб включити в нього нові виміри, такі як економіка в широкому сенсі, навколишнє середовище та екологія, міжнародна злочинність, охорона здоров'я [14].

Французький дослідник Г. Девен підкреслює, що військова сила фактично є вирішальним ресурсом у контексті боротьби «всіх проти всіх», коли саме виживання держави стоїть на кону. Але така ситуація є винятковою, до неї не можна звести всю складність міжнародних явищ [15].

Більш складним і опосередкованим соціальними та психологічними чинниками постає і зв'язок між поняттям безпеки і національним інтересом. «Тільки, дистанціюючись від свого власного національного інтересу, можна обмежити ризики ескалації: безпеку не варто плутати з національним інтересом» [14].

Нарешті, однією з ключових ідей щодо безпеки для конструктивістів і ряду французьких дослідників є її зв'язок з ідентичністю суб'єкта. Датський дослідник О. Уевер висунув таке визначення, що набуло поширення в західній літературі. Він вважає, що безпека – це «здатність суспільства зберігати свій специфічний характер, незважаючи на мінливі умови і реальні чи віртуальні загрози: точніше, це здатність підтримувати сталість традиційних схем мови, культури, об'єднань, ідентичності, державних і релігійних практик, враховуючи зміни, що розглядаються як прийнятні» [16, с. 67].

Акцент на проблеми міжнародної безпеки отримує особливе звучання в неомарксизмі. Так, видатний представник напрямку С. Амін, аналізуючи феномен «розгнужаної глобалізації», вважає його наслідком п'яти монополій різного характеру. Безпека в нього постає як привілей багатих країн, якого позбавлені країни периферії. Ця ситуація посилюється в процесі глобалізації. Вона матиме наслідком розрив соціальних зв'язків, демографічну кризу і поляризацію між багатими і бідними в світовому масштабі.

Характеризуючи загальний стан досліджень поняття безпеки на початок XXI століття, слід відзначити, що в сучасному світі набуло значення явище, яке можна назвати «тоталізацією сприйняття безпеки». Одночасно зазнало трансформації і розуміння самої її суті. З одного боку, дослідники стали менш впевнені в тому, що можна звести поняття безпеки до однозначного і точного визначення. Американський автор М. Вілльямс підкреслює, що «точна природа безпеки залишається аморфною – вона залежить від того, хто як бачить і визначає цей термін» [17, с. 110].

Якщо дослідники, яких ми згадували раніше, займалися проблемами державної безпеки, то сьогодні активно досліджується проблема безпеки окремої людини. Поняття «людської безпеки» набуло поширення як на офіційному політичному рівні, так серед науковців. Саме поняття було запропоновано в 1994 р. в рамках роботи над програмою ООН з розвитку.

Можна виділити ще кілька ключових концепцій (чи суперечки між різними концепціями) у сфері безпеки, які прагнуть відбити зміни, що відбулися у сучасному світі: концепція «комплексу безпеки» англійського дослідника Б. Бузана, концепція «спільноти безпеки» німецького соціолога К. Дойча, а також концепція однополярного світу.

Як пише Бузан, «комплекси безпеки є повноцінними підсистемами – мініатюрними анархіями – і за аналогією з цілими системами, мають власні структури» [18, с. 13]. Ці комплекси поділяються на окремі елементи: внутрішня безпека – регіональний комплекс безпеки – комплекс великих держав. Автор наполягає на ідеї автономності комплексів безпеки. Одним з ключових понять у даному випадку стає «логіка територіальності»: «Безпека є особливою сферою, де логіка територіальності продовжує строго функціонувати» [19, с. 3].

Під спільнотою безпеки К. Дойчем розуміється група держав, між якими війна неможлива, тобто в кожній з держав, що формують співтовариство, «ні громадська думка, ні політичні еліти, ні навіть військове керівництво не очікує війни з іншою державою (спільноти)» [20, с. 12]. Концепцію «спільноти безпеки» поділяють представники основних напрямків у теорії міжнародних відносин.

Поряд з неконсервативними політичними колами в США, концепцію однополярного світу підтримують, головним чином, неореалісти. Вони підкреслюють, зокрема, що однополярність і американська гегемонія у світі є найкращим засобом підтримки стабільності в глобальному масштабі. Найбільш явною базою для подібних концепцій є факт військово-політичного домінування США у світі після розпаду СРСР.

З розширенням проблемного поля дослідження безпеки йде процес розвитку кожного з її напрямів окремо (військова, політична, соціальна, економічна, екологічна безпека, які дробляться, у свою чергу, на більш дрібні елементи). Можливо, надалі варто очікувати появи досліджень синтетичного характеру, які б допомогли побачити за різноманіттям окремих типів безпеки, якісь нові аспекти, що проливають світло на саму сутність явища.

Висновки. Підбиваючи підсумки, слід зазначити, що дослідники безпеки стали набагато менш впевнені в можливості однозначного і «об'єктивного» тлумачення цього поняття. У концепції класичного реалізму, поняття безпеки було досить простим і зрозумілим: це незагрозливий стан, до якого прагне кожна держава і досягнення якого є його «об'єктивним» національним інтересом. Загрози національній безпеці виходять, головним чином, від інших держав. У сучасних роботах поняття безпеки стало більш складним і неоднозначним. Перегляду піддалися реалістична концепція національного інтересу, модель політика як раціонального актора. Безпека стала вивчатися не стільки як стан, скільки як сукупність механізмів і заходів, необхідних для її досягнення. Безпека перестала розглядатися як «об'єктивна» реальність, скоріше мова йде про сприйняття суб'єктом свого стану як безпечного. Зросли і стали різноманітними загрози безпеки, які перестали носити державо-центричний характер. У цілому можна помітити, що дана тенденція в зміні поняття безпеки була пов'язана з еволюцією самих міжнародних відносин. Паралельно з еволюцією і крахом біполярної системи змінювалися і підходи до проблеми безпеки, трансформувалися точки зору і концепції вчених.

З іншого боку, відбулося істотне розширення проблемного поля поняття. Від акценту на національну безпеку дослідники перейшли до досліджень міжнародної безпеки. Розширився і об'єкт вивчення безпеки – ним стала не тільки держава, але й суспільство, окрема людина. Стала більш складною типологія безпеки: дослідники почали писати не тільки про військову і політичну безпеку – акцент, характерний для реалістів – але і про економічну, соціальну, екологічну безпеку. Іншими словами, поняття безпеки здійснило масштабну експансію як в рамках теорії міжнародних відносин, так і в цілому в житті суспільства.

Список використаної літератури

1. Розанов А. А., Шарапов А. В. Безопасность: подходы Запада. – Минск : Ушвератэцкае, 1994. – 126 с.
2. Гаджиев К. С. Введение в геополитику. – Москва : Логос, 1998. – 416 с.
3. Lippmann W. Today and Tomorrow // New York Herald Tribune. – 1954. – 5 January.
4. Morgentau Hans J. Politics Among Nations. 6rd Edition. Revised by Kenneth W. Thompson. – New York : Alfred. A. Knopf: Distributed by Random House –1985. – 688 p.
5. Montbrial Thierry de. L'action et le système du monde. – Paris : Presses Universitaires de France, 2002. – 472 p.

6. Carr E. H. The Twenty Years' Crisis. 1919-1939. – London, 1940. – 244 p.
7. Waltz K. N. Theory of International Politics. – McGraw-Hill, 1979. – 251 p.
8. Keohane R. O., Nye J. S. Complex of Interdependence and the Role of Force [1977] // Art R. J., Jervis R. (eds.) International Politics. Enduring Concepts and Contemporary Issues. 7th edition. – New York : Longman, 2005. – 594 p.
9. Autumn L. P. Tying Down Gulliver: How Weak States Control the Design of International Institutions. Ph.D. Dissertation. – The Ohio State University, 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://etd.ohiolink.edu/send-pdf.cgi/Payton%20Autumn%20Lockwood.pdf?acc_num=osu1250222881.
10. Luard E. The Globalization of Politics. The Changed Focus of Political Action in the Modern World. – New York : New York University Press, 1990. – 195 p.
11. Hoffmann S. The Uses and Limits of International Law [1973] // Art R. J., Jervis R. (eds.) International Politics. Enduring Concepts and Contemporary Issues. 7th edition. – New York: Longman, 2005. – 594 p.
12. Hollis M., Smith S. Explaining and Understanding International Relations. – Oxford : Clarendon Press, 1991. – 240 p.
13. Цыганков П. А. Теория международных отношений. – Москва : Гардарики, 2007. – 590 с.
14. Thierry de Montbrial & Pierre Jacquet Ramsès 2000. L'entrée dans le xxie siècle. Rapport annuel mondial sur le système économique et les strategies . – Dunod, 1999. – 424 p.
15. Devin G. Sociologie des relations internationales. – Paris : La Découverte, 2007. – 125 pp.
16. Wæver O. and others. Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe. – London: Pinter, 1993. – 378 p.
17. Williams M.J. The Coming Revolution in Foreign Affairs: Rethinking American National Security // International Affairs. – November 2008. – Vol. 84. – № 6.
18. Buzan B., Wæver O., Wilde J. de. International Security: A New Framework for Analysis. – Lynne Rienner Publishers, 1998. – 239 p.
19. Buzan B., Wæver O. Regions and Power. The Structure of International Security. – Cambridge University Press, 2003. – 564 p.
20. Jervis R. American Foreign Policy in a New Era. – Routledge, 2005. – 184 p.

CONCEPTUAL-THEORETICAL FOUNDATIONS FOR RESEARCH THE PROBLEMS OF NATIONAL AND INTERNATIONAL SECURITY

Voloshenko I. O.

Postgraduate student of the Institute of International Relations, Taras Shevchenko Kyiv National University.
Scientific supervisor: Doctor of History, Professor Doroshko M. S.

Abstract. *This article examines the main approaches to the study of security problems using theories of international relations. Found particular approaches to understanding such categories as «national» and «international security», their relationship and features.*

In the historical genesis defined the peculiarities of Security Studies such theoretical schools as realism, neorealism, institutionalism, neo-marxism and more. Defined the link between the concepts of national security and national interest. Investigated the influence of the international system for safety, and the influence of non-military factors for safety of individual actors in international relations, and the whole international system.

Analyzed the theoretical concept of security, which significantly affected for development of safety studies in modern political science. First of all it is a B. Buzan's and O. Wæver's theo-

retical concept of «security complex», which analyze its internal conditions and external factors that have influenced him. Also, given the characteristics of such concepts as «community safety» and «unipolar world».

Key words: *national security, national interest, balance of power, a threat to security, international security, security complex, community safety, unipolar world, realism, neorealism, institutionalism, Neo-Marxism, constructivism.*

Referances

1. Rosanov A. A., Sharapov A. V. Bezopasnost: podchody Zapada. – Minsk : Ushveratetskae, 1994. – 126 p.
2. Gadzhiev K. S. Vvedenie v geopolitiku. – Moskva: Logos, 1998. – 416 p.
3. Lippmann W. Today and Tomorrow // New York Herald Tribune. – 1954. –5 January.
4. Morgentau Hans J. Politics Among Nations. 6rd Edition. Revised by Kenneth W. Thompson. – New York: Alfred. A. Knopf: Distributed by Random House – 1985. – 688 p.
5. Montbrial Thierry de. L'action et le système du monde. – Paris : Presses Universitaires de France, 2002. – 472 p.
6. Carr E. H. The Twenty Years' Crisis. 1919-1939. – London, 1940. – 244 p.
7. Waltz K. N. Theory of International Politics. – McGraw-Hill, 1979. – 251 p.
8. Keohane R. O., Nye J. S. Complex of Interdependence and the Role of Force [1977] // Art R. J., Jervis R. (eds.) International Politics. Enduring Concepts and Contemporary Issues. 7th edition. – New York : Longman, 2005. –594 p.
9. Autumn L. P. Tying Down Gulliver: How Weak States Control the Design of International Institutions. Ph.D. Dissertation. – The Ohio State University, 2009 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://etd.ohiolink.edu/send-pdf.cgi/Payton%20Autumn%20Lockwood.pdf?acc_num=osu1250222881.
10. Luard E. The Globalization of Politics. The Changed Focus of Political Action in the Modern World. – New York : New York University Press, 1990. – 195 p.
11. Hoffmann S. The Uses and Limits of International Law [1973] // Art R. J., Jervis R. (eds.) International Politics. Enduring Concepts and Contemporary Issues. 7th edition. – New York : Longman, 2005. –594 p.
12. Hollis M., Smith S. Explaining and Understanding International Relations. – Oxford: Clarendon Press, 1991. – 240 p.
13. Tsygankov P.A. Teorija mezhdunarodnykh otnoshenij. – Moskva : Gardariki, 2007. – 590 p.
14. Thierry de Montbrial & Pierre Jacquet Ramsès 2000. L'entrée dans le xxie siècle. Rapport annuel mondial sur le système économique et les strategies. – Dunod, 1999. – 424 p.
15. Devin G. Sociologie des relations internationales. – Paris : La Découverte, 2007. – 125 p.
16. Wæver O. and others. Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe. – London : Pinter, 1993. – 378 p.
17. Williams M. J. The Coming Revolution in Foreign Affairs: Rethinking American National Security // International Affairs. – November 2008. – Vol. 84. – № 6.
18. Buzan B., Wæver O., Wilde J. de. International Security: A New Framework for Analysis. – Lynne Rienner Publishers, 1998. – 239 p.
19. Buzan B., Wæver O. Regions and Power. The Structure of International Security. – Cambridge University Press, 2003. – 564 p.
20. Jervis R. American Foreign Policy in a New Era. – Routledge, 2005. – 184 p.

КОНЦЕПТУАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИССЛЕДОВАНИЙ ПРОБЛЕМ НАЦИОНАЛЬНОЙ И МЕЖДУНАРОДНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Волошенко И. А.

Аспирант кафедры страноведения Института международных отношений Киевского национального университета имени Тараса Шевченко.

Научный руководитель : доктор исторических наук, профессор Дорошко М. С.

Аннотация. *Статья посвящена анализу основных подходов к изучению проблемы безопасности с применением теорий международных отношений. В частности установлено подходы к пониманию таких категорий как «национальная» и «международная безопасность», их связь и особенности.*

В исторической генезе определены особенности исследований безопасности такими теоретическими школами как реализм, неореализм, институционализм, неомарксизм т. д. Определена связь между понятиями национальной безопасности и национальный интерес. Исследовано влияние международной системы на безопасность, а также проанализировано влияние невоенных факторов как на безопасность отдельных субъектов международных отношений, так и всей системы в целом.

Проанализированы теоретические концепции безопасности, которые существенно повлияли на развитие исследования безопасности в современной политологии. В первую очередь речь идет о теоретической концепции Б. Бузана и О. Уевера, которые ввели понятие «комплекс безопасности», и анализируют как его внутренние условия, так и внешние факторы, имеющие на него влияние. Также дана характеристика таким концепциям как «сообщество безопасности» и «однополярный мир».

Ключевые слова: *национальная безопасность, национальные интересы, баланс сил, угроза безопасности, международная безопасность, комплекс безопасности, сообщество безопасности, однополярный мир, реализм, неореализм, институционализм, неомарксизм, конструктивизм.*